STEČAJNI POSTUPAK I FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE SA ASPEKTA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

ENVIRONMENTAL ASPECTS OF BANKRUPTCY AND FINANCIAL REPORTING

Goranka Knežević
Univerzitet Singidunum
Telefon: +38111/3094-038
Fax: +38111/3094-038
E-mail: gknezevic@singidunum.ac.rs
Vule Mizdraković
Univerzitet Singidunum
Telefon: +38111/3094-038
Fax: +38111/3094-038
E-mail: vmizdrakovic@singidunum.ac.rs
Nada Arežina
Univerzitet Singidunum
Telefon: +38111/3093-258
Fax: +38111/3093-258
E-mail: narezina@singidunum.ac.rs

Sažetak
Cilj ovog rada je ukazivanje na stečajni postupak i finansijsko izveštavanje kao manje poznate aspekte zaštite životne sredine. Skromna su istraživanja iz ove oblasti jer su pomenute teme inače nedovoljno zastupljene u sferi ekonomije, a naročito u oblasti zaštite životne sredine. U radu će biti prikazani slučajevi stečajnih postupaka u svetu ali i u domaćoj praksi, koji su za posledicu imali uticaj na zagađenje životne sredine. Nadalje, na osnovu odabranih finansijskih izveštaja potencijalnih zagađivača životne sredine u Repubici Srbiji dali smo pregled obelodanjenih informacija koje se odnose na zaštitu životne sredine.
Ključne reči: zaštita životne sredine, stečaj, finansijsko izveštavanje

Abstract
The goal of this paper is to emphasize the bankruptcy process and financial reporting since these aspects of environmental protection haven't been previously established as subjects of research in field of economics. This paper will present examples of bankruptcy procedures in domestic and foreign businesses that as a result had an impact on environmental pollution. Furthermore, based on analysis of selected financial reports of probable environmental pollutants in the Republic of Serbia, we will reveal whether there is any disclosed information related to environmental protection.
Key words: environmental protection, bankruptcy, financial reporting

1. UVOD

Životna sredina se može definisati na različite načine, ali se obično „tretira kao zajednička svojina, kojom se na najbolji način upravlja kroz izvestan vid saradnje između državne vlasti i

najšire javnosti“[1]. Iako uprave privrednih društava često smatraju da troškovi zaštite životne sredine nisu predominantni za redovno poslovanje privrednog društva, nije redak slučaj da troškovi koji će biti prikazani u finansijskim izveštajima obuhvataju i troškove zaštite životne sredine. U savremenim društvima zaštita životne sredine predstavlja osnovnu orijentaciju već od sedamdesetih godina prethodnog veka, a od nedavno postaje ključno pitanje razvoja privrednih društava i u našoj zemlji. Ovaj koncept dobija svoju formu u različitim oblastima ekonomije, a samim tim i u oblasti finansijskog izveštavanja i zakonskim odredbama stečajnog postupka. Istorija otkriva slučajeve privrednih društava koja su svojim neodgovornim poslovanjem uzrokovala značajne štete po životnu sredinu, a samim tim naneta je šteta po čitavu društvenu zajednicu, jer ultimativno ona snosi posledice i troškove takvog poslovanja privrednih subjekata. Imajući u vidu da je jedan od ciljeva finansijskog izveštavanja i revizije finansijskih izveštaja proveravanje usaglašenosti sa zakonskim odredbama i regulativama i da nepoštovanje istih ultimativno može dovesti do otvaranja stečajnog postupka, ovaj rad biće posvećen uticaju koncepta zaštite životne sredine na finansijsko izveštavanje i stečajni postupak.

2.STEČAJNI POSTUPAK SA ASPEKTA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Ono što često zanemarujemo jeste da je u prirodi sve povezano i da nestanak jednog činioca utiče na čitav sistem. Sa druge strane, sve što nestane u prirodi nekuda ide, ali se često o tome ne razmišlja na taj način. U tom smislu stečaj, odnosno likvidaciju, privrednog subjekta mnogi povezuju sa prestankom njegovog poslovanja, obustavljanjem njegovih aktivnosti i prodajom raspoložive imovine, odnosno njegovim brisanjem iz postojanja. Međutim, može se dogoditi da imovina koja utiče na zagađenje životne sredine ne bude prodata u tom postupku; ukoliko postupak stečaja nije završen na odgovarajući način, usled opštih ekonomskih uslova, kretanja ponude i tražnje za određenom imovinom i sl. Takođe, nije redak slučaj da hemikalije koje je privredni subjekt koristio u poslovanju ne budu u stanju u kome se mogu prodati, pa kao takve ostanu uskladištene u privrednom subjektu. Takva imovina može postati veoma opasan otpad, koji se često ne posmatra na takav način i zanemaruje. U tom smislu, Zakonom o zaštiti životne sredine Republike Srbije određena su načela zaštite životne sredine od kojih se sledeća odnose na privredne subjekte u stečaju:

- načelo prevencije i predostrožnosti,
- načelo očuvanja prirodnih vrednosti,
- načelo odgovornosti zagađivača i njegovog pravnog sledbenika,
- načelo zagađivač plaća i
- načelo korisnik plaća.[2]

Prethodno navedena načela predstavljaju zahteve da privredni subjekt učini sve što je u njegovoj moći da: aktivnosti koje preduzima, planira i sprovodi na takav način da najmanje moguće utiče na promenu životne sredine i zdravlje ljudi; i koristi najbolje raspoložive tehnologije, tehniku i opremu u tu svrhu. Dalje, pravno lice koje svojim nezakonitim aktivnostima dovodi do zagađenja životne sredine je odgovorno po tom osnovu. U slučaju likvidacije ili stečaja privrednog subjekta, zagađivač je odgovoran za zagađivanje životne sredine, i mora platiti naknadu odnosno troškove mera za sprečavanje ili smanjivanje

[1] Kostić, M. (2009): „Zaštita životne sredine i ljudska prava“, u: V Naučni skup sa međunarodnim učešćem: „Sinergija 2009“, Bijeljina: Univerzitet Sinergija, str. 217.
[2] Službeni glasnik Republike Srbije (2004) Zakon o zaštiti životne sredine, Beograd, Službeni glasnik RS, br. 135/2004, str. 5-6.

zagađenja. Lice koje koristi prirodne vrednosti dužno je da plati realnu cenu za njihovo korišćenje, ali ima obavezu da izvrši i rekultivaciju prostora.

Naša zemlja nije izuzetak, već veoma dobar primer jer nakon dugogodišnjeg ratovanja, postupka privatizacije i svetskih ali i domaćih ekonomskih kriza, privredni sistem Republike Srbije je ostao bez velikih giganata. Privredni subjekti koji su u stečaju ili procesu privatizacije u Loznici, Šapcu, Pančevu, Kruševcu, Trsteniku, Čačku i Kraljevu imaju tone opasnih materija u skladištu koje su nezbrinute. Često je za uništenje takvog otpada potrebno mnogo finansijskih sredstava koja se, naročito u postupku likvidacije ili reorganizacije, teško mogu izdvojiti. Sa druge strane, otpuštanjem uprave privrednog subjekta u stečaju i često većine zaposlenih, čuvanje takvih opasnih materija prestaje da bude izvesna opcija. Na primer, inspektori za zaštitu životne sredine utvrdili su da nakon otvaranja postupka reorganizacije u privrednom subjektu „Zorka – obojena metalurgija“ iz Šapca, uskladištene opasne materije iznose čak 5.000 m^3 cink-sulfata u rezervoarima i 350.000 tona „jarosit taloga“ u čijem sastavu se nalaze teški metali i njihova jedinjenja.[1] Prethodne činjenice potvrđuje i izveštaj inspektora u kome je navedeno da, iako je pomenuto skladište urađeno po propisima, ono se ne održava po važećim propisima jer ne postoje dovoljna finansijska sredstva i radna snaga za tu namenu.

Kao još jedan primer navešćemo privredni subjekt iz okruženja „Salonit a.d.“ iz Republike Hrvatske koji je nakon otvaranja stečajnog postupka i zatvaranja fabričkog pogona 2005. godine prestao sa proizvodnjom azbestnocemetnih proizvoda, ali je preostao rasuti otpad nakon višegodišnje proizvodnje. Dugogodišnje neprimereno poslovanje privrednih subjekata u Republici Hrvatskoj i upravljanje tehnološkim otpadom koji je postao opasnost za prirodno okruženje i zdravlje ljudi, rezultiralo je osnivanjem „Fonda za zaštitu okruženja i energetske efikasnosti“. Za rad fonda izdvojeno je preko 400 miliona hrvatskih kuna. Analizom je utvrđena kontaminacija štetnim materijama spoljnog i unutrašnjeg kruga fabrike i obližnjeg fudbalskog terena, a za dekontaminaciju je izdvojeno 155 miliona kuna.[2]

U Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) osnovan je vladin program za zaštitu životne sredine „Superfund“ koji ima za cilj da reguliše emisiju opasnog otpada i da utvrdi koja privredna društva su odgovorna za zagađenje životne sredine.[3] Pored toga, praksa je, kao što je prethodno navedeno, da veliki broj privrednih subjekata nakon stečaja nagomila velike dugove, a da nemaju dovoljno finansijskih sredstava za njihovo izmirenje[4]. W.R. Grace je primer jednog takvog privrednog društva koje je aprila 2001. godine otvorilo stečajni postupak nakon višegodišnjeg rada na proizvodnji specijalizovanih hemikalija. Već u martu 2003. godine pokrenuto je pitanje odgovornosti stečajnog dužnika za zagađenje životne

[1] Đarmati, Š. i Alivojvodić, V. (2010): „Čvrst i opasan otpad kao faktor degradiranja životne sredine“, u: Međunarodna konferencija: „Degradirani prostori i ekoremedijacija“, Beograd: Futura-Fakultet za primenjenu ekologiju, str. 22.

[2] Mladineo, V. (2009): „Zbrinjavanje građevinskog otpada koji sadržava azbest u Republici Hrvatskoj“, Arhiv za higijenu rada i toksikologiju, 60, str. 11.

[3] Kardas, M., Nelson, L. i Fischel, A. (2010): „Bankruptcy as corporate makeover“, Dollars and sense, 228, p.21.

[4] Ovde je zanimljivo skrenuti pažnju da u Republici Srbiji fond sa istom funkcijom ne postoji. Naime, Zakonom o zaštiti životne sredine iz 2004. godine, osnovan je „Fond za zaštitu životne sredine“ čije su osnovne funkcije:

- upravljanje otpadom po savremenim principima,
- podsticanje čistije proizvodnje,
- zaštita i poboljšanje kvaliteta vazduha, vode, zemljišta, šuma, i ublažavanje klimatskih promena,
- zaštita i održivo korišćenje prirodnih dobara,
- povećanje energetske efikasnosti i korišćenje obnovljivih vidova energije.

Kao što se može primetiti, fond ne predviđa saniranje odnosno dekontaminaciju izvora zagađenja životne sredine u slučaju pokretanja stečajnog postupka. U Zakonu o fondu za zaštitu životne sredine se ne pominje stečajni postupak.

sredine, kada je federalna vlada utvrdila da je ovaj privredni subjekt odgovoran za 32 izvora zagađenja u 18 zemalja.[1] Imajući u vidu da je u svojstvu ovog privrednog društva bila 61 filijala širom SAD, i da je određeno da ovaj stečajni dužnik mora platiti 34 miliona dolara odštete „Superfund-u“ za dekontaminaciju ovih izvora zagađenja, možemo naslutiti kakve posledice bi nepostojanje ovakvog programa imale na životnu sredinu.
Privredni subjekt „Asarco“ iz SAD ušao je u istoriju kao zagađivač koji je morao da plati, do sada, najviši iznos od 1,79 milijardi dolara na ime zagađenja životne sredine, dekontaminacije zagađenih mesta i delimične kompenzacije obolelim zaposlenima[2]. Naplaćeni iznos na prvi pogled deluje kao značajan doprinos uklanjanju nastalih zagađenja, ali zapravo iznosi manje od 10% prvobitno određenih potraživanja – 25,2 milijarde dolara. Razlog za to je stečajni postupak koji je pomenuti privredni subjekt samovoljno pokrenuo 2005. godine. Godinu dana kasnije, utvrđeno je da je privredni subjekt zagadio životnu i radnu sredinu u toku svog poslovanja, između ostalog u periodu od 1969-1971 u jednom gradu u Teksasu, emitovano je 1.012 tona olova, 508 tona cinka, 11 tona kadmiuma i jedna tona arsena[3]. Utvrđena su teška oboljenja kod zaposlenih ali i dece u obližnjem gradu. Međutim, otvaranjem stečajnog postupka, ovaj privredni subjekt je bio zaštićen od momentalne naplate svih dugova, jer se u postupku reorganizacije naplata većina dugova stečajnog dužnika obustavlja. Osim toga, jedan od ciljeva reorganizacije jeste da se postignu dogovori sa stečajnim poveriocima o umanjenju ili „opraštanju“ većine dugova. Ako imamo u vidu da je nekoliko godina pre otvaranja stečajnog postupka ovaj privredni subjekt ostvario pripajanje sa privrednim subjektom iz Meksika i pritom većinu pokretne imovine visoke vrednosti preneo u tu zemlju, postaje jasno da je putem stečajnog postupka „Asarco“ na vešt način izbegao plaćanje većinu svojih dugova, između ostalih i onih usmerenih ka saniranju životne i radne sredine, i predstavlja primer poslovanja koji će većina velikih zagađivača sigurno oponašati na štetu društvene zajednice.

3. ZNAČAJ FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA SA ASPEKTA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Kako informacija predstavlja osnovu odlučivanja uprave u svakom privrednom subjektu, a finansijsko izveštavanje kao informacioni sistem ima za cilj da obezbedi objektivne i pouzdane informacije o poslovanju privrednog subjekta, tako finansijsko izveštavanje može doprineti informisanosti o ulaganjima zaštite životne sredine. Stoga, savremeno poslovno odlučivanje se ne može zamisliti bez adekvatno organizovanog finansijskog izveštavanja.
Deo računovodstvenog informacionog sistema koji ima za cilj da obezbedi informacije o troškovima zaštite životne sredine, zasniva se na potrebi da se knjigovodstvenim putem obuhvate napori uprave privrednog subjekta za prikupljanjem informacija o ulaganjima u zaštitu životne sredine i njihovim rezultatima. Dakle, računovodstvo životne sredine (environmental accounting) ima za cilj da obezbedi informacije menadžment sistemu životne sredine koji se može definisati kao „deo ukupnog menadžment sistema organizacije koji se koristi za razvijanje i primenu politike životne sredine i upravljanje aspektima životne sredine“[4]. Kako je računovodstveni informacioni sistem usmeren i na planiranje kao i na kontrolu ostvarenih rezultata, a imajući u vidu da su troškovi zaštite životne sredine uglavno

[1] Occupations hazards (2008): „ W.R. Grace to pay toward cleanup of hazardous waste sites“, 1(8), p.22.
[2] Kardas, M., Nelson, L. i Fischel, A. (2010): „Bankruptcy as corporate makeover“, Dollars and sense, 228, 21.
[3] Kardas, M., Nelson, L. i Fischel, A. (2010): „Bankruptcy as corporate makeover“, Dollars and sense, 228, str. 22.
[4] Heleta, M. (2010): Projektovanje menadžment sistema životne i radne sredine, Beograd: Univerzitet Singidunum, str. 32.

veći od procenjenih, smatramo neophodnim adekvatno planiranje i kontrolisanje troškova u cilju obezebeđenja i primene čistije tehonologije u poslovanju.

Troškovi koje računovodstvo zaštite životne sredine ima za cilj da obuhvati su: troškove deponovanja otpada, troškove čišćenja otpada i otklanjanja zagađenja, troškove eventualnog sudskog spora, troškove rekultivacije zemljišta nakon izvršene eksploatacije... Posebno značajni troškovi mogu biti troškovi vraćanja u upotrebu zemljišta ili objekta nakon njegovog korišćenja. Za ove troškove moguće je formirati rezervisanje, što ćemo u nastavku rada objasniti.
Računovodstvo troškova kao deo računovodstvenog informacionog sistema se može definisati kao: „identifikovanje, merenje i alociranje troškova zaštite životne sredine, njihova integracija u proces odlučivanja i sastavljanje izveštaja glavnim stejkholderima privrednog društva“[1]. Troškovi koje računovodstvo zaštite životne sredine ima za cilj da obuhvati su: troškove deponovanja otpada, troškove čišćenja otpada i otklanjanja zagađenja, troškove eventualnog sudskog spora, troškove rekultivacije zemljišta nakon izvršene eksploatacije... Posebno značajni troškovi mogu biti troškovi vraćanja u upotrebu zemljišta ili objekta nakon njegovog korišćenja u prvobitno stanje.
Za ove troškove moguće je formirati rezervisanje, što ćemo u nastavku rada objasniti. Prema Međunarodnom računovodstvenom standardu 37 – Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna sredstva, rezervisanje sa aspekta zaštite životne sredine se može izvšiti u slučaju:

- ekološkog zagađenja životne sredine od strane privrednog subjekta u slučaju kada postoji zakonska obaveza otklanjanja zagađenja;
- ekološkog zagađenja životne sredine od strane privrednog subjekta u slučaju kada ne postoji zakonska obaveza otklanjanja zagađenja, ali se privredni subjekt javnosti obavezao da će zagađenje otkloniti;
- stavljanja u upotrebu postrojenja ili građevine koja se nakon upotrebe mora otkloniti i obnavljanje mesta na kojima je sredstvo bilo; i
- iskopa peska, gde postoji zakonska obaveza rekultivisanja zemljišta na kome se nalazi ležište[2].

Kako bismo ustanovili u kojoj meri se vrši obelodanjivanje informacija u finansijskim izveštajima vezanih za zaštitu životne sredine i formiranje rezervisanja tim povodom, obavili smo sažetu analizu finansijskih izveštaja potencijalnih zagađivača životne sredine u našoj državi, sa ovog aspekta. U Republici Srbiji utvrđeno je oko 440 izrazito „crnih“ tačaka[3] kao posledica industrijske aktivnosti, između ostalih, izdvajamo sledeće: rudarski basen Bor; 3 velika postrojenja: Rafinerija nafte, Petrohemija i Azotara; Novi Sad - rafinerija nafte; termoelektrana Nikola Tesla; Loznica - hemijska fabrika Viskoza i fabrika kočnica FAK. U sledećoj tabeli prikazali smo izvode iz finansijskih izveštaja odabranih privrednih subjekata[4].

[1] Stanko, B. et al (2006): „Environmental accounting“, in: Business & economic review, 52(3), p.21.
[2] Petrović, Z. (2011): Finansijsko izveštavanje, Beograd: Univerzitet Singidunum, str. 339.
[3] Preuzeto iz publikacije obajavljene od strane Ministarstva životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja.
[4] Finansijski izveštaji preuzeti su sa sajta Agencije za privredne registre za navedene izveštajne periode.

Tabela 1: Sažeti prikaz obelodanjenih informacija o zaštiti životne sredine

Privredni subjekt, mesto	2010.	2009.	2008.
Toplana Bor, Bor	Nisu obelodanjene informacije koje se odnose na zaštitu životne sredine.	Nisu obelodanjene informacije koje se odnose na zaštitu životne sredine.	Nije dostupno
Viskoza, Loznica	Privredni subjekt je od 11.06.2009. u stečajnom postupku, nisu obelodanjene informacije o zaštiti životne sredine.	Privredni subjekt je od 11.06.2009. u stečajnom postupku, nisu obelodanjene informacije o zaštiti životne sredine.	Nije dostupno
RB Kolubara, Lazarevac	U toku ove godine izvšena su dodatna rezervisanja u iznosu od 218.627 hiljada dinara, iskorišćeno je 18.256 hiljada dinara, dok je krajnje stanje na dan 31.12.2010. iznosilo 718.839 hiljada dinara. Troškovi naknada za zagađenje životne sredine iznose 133.786 hiljada dinara.	Rezervisanja za obnavljanje prirodnih bogatstava u inosu od 205.638 hiljada dinara izvršena su na osnovu proračuna izvršenih od strane „Kolubara projekt“, zasnovane na projektima eksploatacije uglja. Troškovi naknada za zagađenje životne sredine iznose 113.086 hiljada dinara.	Krajnje stanje troškova rezervisanja za obnavljanje prirodnih bogatstava iznosi 148.067 hiljada dinara. Troškovi naknada za zagađenje životne sredine iznose 114.860 hiljada dinara.
TE Nikola Tesla, Obrenovac	Nema formiranih rezervisanja za zaštitu životne sredine, troškovi naknada za zagađenje životne sredine u ovoj godini iznose 2.885.758 hiljada dinara.	Nema formiranih rezervisanja za zaštitu životne sredine, troškovi naknada za zagađenje životne sredine u ovoj godini iznose 2.276.536 hiljada dinara.	Nema formiranih rezervisanja za zaštitu životne sredine, troškovi naknada za zagađenje životne sredine u ovoj godini iznose 859.973 hiljada dinara.
NIS, Novi Sad	Dugoročna rezervisanja za obnavljanje prirodnih resursa u ovoj godini iznose 8.275.608 hiljada dinara. Izvršeno je rezervisanje u iznosu od 962.968 hiljada dinara, po osnovu procene rukovodstva o visini neophodnih troškova čišćenja i sanacije zagađenih objekta društva. Izvršeno je rezervisanje za rekultivaciju aktivnih bušotina u ukupnom iznosu od 2.636.353 hiljada dinara. Naknade za eksploataciju sirove nafte i gasa iznose 1.375.187 hiljada dinara.	Dugoročna rezervisanja za obnavljanje prirodnih resursa u ovoj godini iznose 5.293.834 hiljada dinara. Naknade za eksploataciju sirove nafte i gasa iznose 575.762 hiljada dinara.	Dugoročna rezervisanja za obnavljanje prirodnih resursa u ovoj godini iznose 1.980.718 hiljada dinara. Naknade za eksploataciju sirove nafte i gasa iznose 422.831 hiljada dinara.

Interesantno je primetiti da privredni subjekt „Viskoza“ iz Loznice, koji je u postupku stečaja, u finansijskim izveštajima nema informacije vezane za zaštitu životne sredine što ukazuje na činjenicu da se ne posvećuje dovoljno pažnje finansijskom izveštavanju kada je u pitanju stečaj. Takođe, u Zakonu o stečaju se ne pominje računovodstvo privrednog društva u stečaju sa aspekta zaštite životne sredine. Osim privrednih subjekata Toplane Bor i Viskoze, ostali

navedeni privredni subjekti obelodanjuju u svojim finansisjkim izveštajima informacije koje se odnose na izdvojena rezervisanja i obračunatih rashoda naknada za zaštitu životne sredine.

4. ZAKLJUČAK

Prethodno navedeni primeri iz prakse nam ukazuju da u našoj društvenoj zajednici nije u odgovarajućoj meri razvijena svest o mogućim posledicama neodgovornog poslovanja privrednih subjekata i njihovom negativnom uticaju na radnu i prirodnu sredinu. Naša preporuka u prevazilaženju pomenutih izazova jesu rigidnija zakonska uređenja i nadzor nad poslovanjem potencijalnih zagađivača. U tom smislu finansijsko izveštavanje bi trebalo da doprinese transparentnijem uvidu u informacije od značaja za donošenje odluka koje se tiču zaštite životne sredine. Ovaj rad ostavlja prostor za dalja istraživanja usmerena ka aktivnostima koje privredni subjekti preduzimaju u cilju zaštite životne sredine i dekontamicije zagađenih oblasti kao i rezultaima istih.

LITERATURA:

[1] Đarmati, Š. i Alivojvodić, V. (2010): „Čvrst i opasan otpad kao faktor degradiranja životne sredine“, u: Međunarodna konferencija: „Degradirani prostori i ekoremedijacija“, Beograd: Futura-Fakultet za primenjenu ekologiju, 13-23.
[2] Gajić, Lj., Medved, I. i Rac, L. (2010): „Obračun troškova i ekologija – novi pristupi unapređenju poslovanja“, Škola biznisa, 4(1), 76-85.
[3] Hodolič, J. i Sklenarova, M. (2009): „Ekonomska efikasnost sistema upravljanja zaštitom životne sredine“, u: 36. Nacionalana konferencija o kvalitetu: „IV Nacionalna konferencija o kvalitetu života“, Kragujevac: Asocijacija za kvalitet i standardizaciju Srbije, 60-63.
[4] Heleta, M. (2010): Projektovanje menadžment sistema životne i radne sredine, Beograd: Univerzitet Singidunum.
[5] Kardas, M., Nelson, L. i Fischel, A. (2010): „Bankruptcy as corporate makeover“, Dollars and sense, 228, 21-26.
[6] Kostić, M. (2009): „Zaštita životne sredine i ljudska prava“, u: V naučni skup sa međunarodnim učešćem: „Sinergija 2009“, Bijeljina: Univerzitet Sinergija, 217-222.
[7] Larson, B. (1996): „Environmental policy based on strict liability: implications of uncertainty and bankurptcy“, Land economics, 72(1), 33-42.
[8] Mladineo, V. (2009): „Zbrinjavanje građevinskog otpada koji sadržava azbest u Republici Hrvatskoj“, Arhiv za higijenu rada i toksikologiju, 60, 11-14.
[9] Occupations hazards (2008): „ W.R. Grace to pay toward cleanup of hazardous waste sites“, 1(8), p.22.
[10] Petrović, Z. (2011): Finansijsko izveštavanje, Beograd: Univerzitet Singidunum.
[11] Službeni glasnik Republike Srbije (2004): Zakon o zaštiti životne sredine, Beograd, Službeni glasnik RS, br. 135/2004.
[12] Stanko, B. et al (2006): „Environmental accounting“, Business & economic review, 52(3), 21-27.